

Τα πολλά πρόσωπα του
ιστοριογραφικού μεταμοντερνισμού

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Εισαγωγικά

- ▣ Στο κείμενο που ακολουθεί θα επιχειρήσω να δείξω σε αδρές γραμμές τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν και αποτιμούν τον ιστοριογραφικό μεταμοντερνισμό ένας ιστορικός της ιστοριογραφίας, ο **Ernst Breisach**, κι ένας μάχιμος ιστορικός και θεωρητικός της ιστορίας, ο **Chris Lorenz**.

Εισαγωγικά

- ▣ Μεταξύ των δύο προσεγγίσεων μεσολαβεί μια ολόκληρη δεκαετία κρίσιμων διενέξεων, απολογισμών και κριτικού αναστοχασμού, που σηματοδοτεί μια φάση ύφεσης της ακαδημαϊκής δυναμικής του ιστοριογραφικού μεταμοντερνισμού.

Εισαγωγικά

- ▣ Στην πρώτη περίπτωση, έχουμε να κάνουμε με μια θεμελιώδη και συστηματική εργασία αναφοράς που εκδίδεται το 2003.
- ▣ Κύριο γνώρισμά της αποτελεί η συνολική εποπτεία του πεδίου, παρότι οι σχετικές ιστοριογραφικές και θεωρητικές διεργασίες εξελίσσονταν ακόμα.

Εισαγωγικά

- ▣ Πρόκειται πρωτίστως για περιγραφικό και αναλυτικό εγχείρημα, στον πυρήνα του οποίου βρίσκεται η προσπάθεια ιχνηλάτησης των διανοητικών ριζών, της δυναμικής, της ποικιλομορφίας και των φάσεων εξέλιξης του μεταμοντέρνου φάσματος ιδεών, ενώ μόνο συμπληρωματικά τίθεται το ζήτημα της κριτικής αξιολόγησης και της συνολικής αποτίμησης ειδικά στο πεδίο της ιστοριογραφίας.

Εισαγωγικά

- ▣ Στη *δεύτερη περίπτωση*, έχουμε να κάνουμε με μια πρωτίστως αναλυτικο-κριτική και διαλεκτική προσέγγιση, επικεντρωμένη στα ζητήματα της επιστημολογίας και της θεωρίας της ιστορίας.

Εισαγωγικά

- ▣ Ο **Lorenz**, ιστορικός με μακρά θητεία στη σχετική προβληματική, η οποία συμπυκνώνεται στο άρθρο που επιλέξαμε να μελετήσουμε, έχοντας την πεποίθηση ότι ο ιστοριογραφικός μεταμοντερνισμός βρίσκεται πλέον στη ζώνη του λυκόφωτος, αναζητεί την υπέρβαση της κρίσης παραδείγματος που σοβεί στην ακαδημαϊκή ιστοριογραφία από τις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα έως τις μέρες μας.

Εισαγωγικά

- ▣ Θεωρώ ότι ο διαφορετικός χαρακτήρας και η απόκλιση των δύο αυτών προσεγγίσεων, παρά την ύπαρξη και αρκετών σημείων σύγκλισης, **δεν καθιστά μάταιη μια συγκριτική προοπτική, αλλά αντιθέτως αναδεικνύοντας την ιδιαίτερη ιστορικότητά τους διευκολύνει τον κριτικό αναστοχασμό.**

Η προσέγγιση του Ernst Breisach

Ernst Breisach

- ▣ Στο βιβλίο του *On the Future of History: The Postmodernist Challenge and its Aftermath* ο **Ernst Breisach** συνθέτει ένα πανόραμα των πολλαπλών συνιστωσών του μεταμοντερνισμού επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον του τόσο στην αναζήτηση των καταβολών και των σπερματικών του εκδοχών όσο και, ειδικότερα, στις επιστημολογικές ιδιομορφίες του ιστοριογραφικού μεταμοντερνισμού.

Ernst Breisach

- ▣ Κατά τη γνώμη του, η σύγχρονη κρίση παραδείγματος που βαρύνει την εξέλιξη της ακαδημαϊκής ιστοριογραφίας λόγω της επίδρασης της γλωσσικής, της ανθρωπολογικής και της πολιτισμικής στροφής **δεν** ήταν η πρώτη.

Ernst Breisach

- ▣ Ήδη στον ύστερο 19ο αιώνα το κυρίαρχο επιστημολογικό παράδειγμα του θετικισμού/ιστορικισμού είχε δεχθεί καίρια πλήγματα από τους νεοκαντιανούς.

Ernst Breisach

- ▣ Παράλληλα, στον αντίποδα, οι **Carl L. Becker** και **Henri Berr** εξέφραζαν την ανησυχία τους για τον εκσυγχρονισμό, τον ιμπεριαλισμό και την αλματώδη επιρροή των κοινωνικών επιστημών.
- ▣ Ωστόσο, δεν ήταν απαισιόδοξοι ούτε μάχονταν για την περιφρούρηση της αυτοτέλειας των ανθρωπιστικών και των κοινωνικών επιστημών.

Ernst Breisach

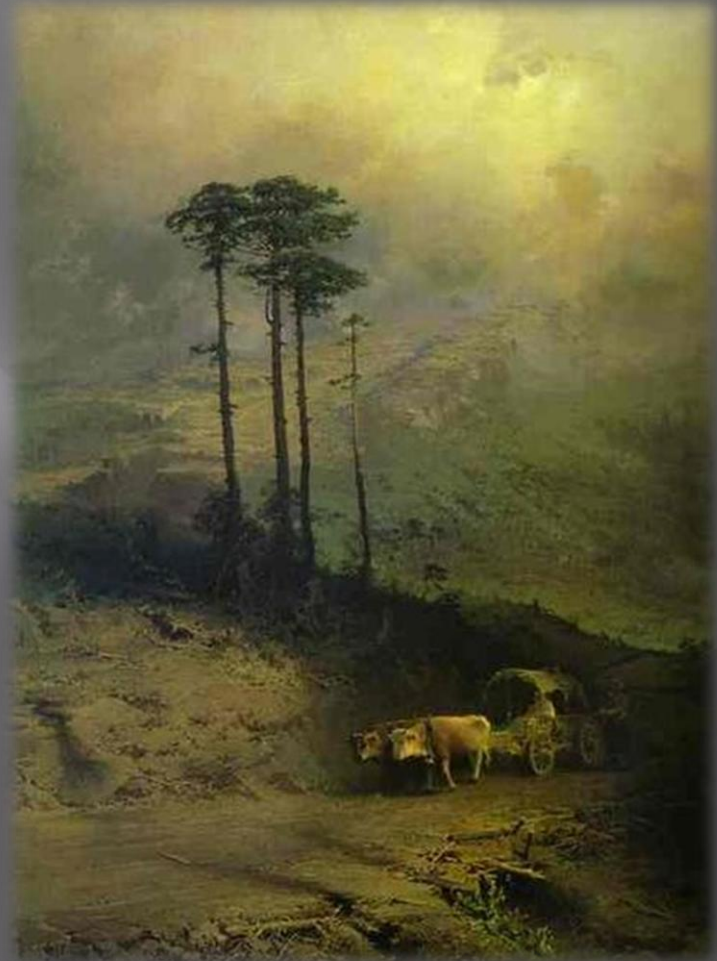
- ▣ Από κοινού με τους Karl Lambrecht, Frederick Jackson Turner, Charles A. Beard και James Harvey Robinson έθεσαν ως στόχο τους τη συγκρότηση της λεγόμενης Νέας Ιστορίας, που θα την ενδιέφεραν «οι βαθειές, ανώνυμες δομές και δυνάμεις και όχι τα επιφανειακά φαινόμενα» (γεγονότα και άτομα), το γενικό δηλαδή έναντι του ειδικού, οι μάζες έναντι των αρχηγεσιών, η ολότητα της κοινωνικής ζωής έναντι της πολιτικής.

Ernst Breisach

- ▣ Στη νέα αυτή αντίληψη, η οποία ενσαρκώθηκε κατ' αρχάς από το 1929 στο κίνημα των *Annales* και αργότερα στην αμερικανική προοδευτική ιστορία, στη βρετανική μαρξιστική ιστορία, στην κοινωνική ιστορία και στη *γερμανική ιστορικο-κοινωνική επιστήμη* (*Historische Sozialwissenschaft*), ο επιστημολογικός εμπειρισμός, η διεπιστημονικότητα και ο προοδευτισμός συνιστούσαν αλληλένδετες πτυχές του ίδιου σχεδόν μορφώματος.

Ernst Breisach

- ▣ Στη συνέχεια στις δεκαετίες 1980 και 1990 ο ιστοριογραφικός μεταμοντερνισμός έγινε σχεδόν μια δεσπύζουσα στάση στο πεδίο των ιστορικών σπουδών.

Ernst Breisach

- ▣ Με την επικέντρωσή του στην ασυνέχεια, το ενδεχομενικό, το μη ενιαίο, το έκκεντρο, το καταπιεσμένο, το περιθωριακό, το μοναδικό και γενικότερα στην αφηγηματική διάσταση της ιστορικής γραφής, αμφισβήτησε το επιστημολογικό και ακαδημαϊκό status της **Νέας Ιστορίας**.
- ▣ Όμως, παρά την ισχυρή επίδραση που άσκησε ο ιστοριογραφικός μεταμοντερνισμός δεν κατόρθωσε, κυρίως λόγω του εγγενούς εκλεκτικισμού του και της εσωτερικής του πολυμέρειας, ούτε να μορφοποιηθεί σε ενιαίο σώμα/παράδοση ούτε να γίνει, όπως είχε κάνει η Νέα Ιστορία, κυρίαρχο παράδειγμα, με την έννοια που έδωσε στον όρο ο **Thomas Kuhn**.

Ernst Breisach

Τι ήταν άραγε ο μεταμοντερνισμός, αναρωτιέται ο Breisach.

- ▣ Διανοητικός συρμός γραπωμένος στα γρανάζια της πολιτιστικής βιομηχανίας;
- ▣ Ιδεολογία;
- ▣ Κοσμοθεωρία;
- ▣ Ένα φαινόμενο εξέγερσης εναντίον της πνευματικής αρτηριοσκλήρωσης;
- ▣ Λοιδορία του κανόνα και των ιεραρχιών;

- ▣ Ένα γενικό περίγραμμα ιδεών με καταγωγή τα κινήματα αμφισβήτησης της δεκαετίας του 1960;
- ▣ Φιλοσοφική τάση;
- ▣ Ακατάσχετη θεωρητικολογία;
- ▣ Μια νέα ευαισθησία συνυφασμένη με την υπέρβαση της νεωτερικότητας ή με την ύστερη φάση της που αρνιόταν τη διπολική προσέγγιση του κόσμου, αλλά και τις ιδέες της αλήθειας και της προόδου, όπως υποστήριξαν οι **Gianni Vattimo** και **Susan Sontag**;

- ▣ Μια πολυκέφαλη απειλητική **Λερναία Ύδρα**, που εξαπλώνεται από την αρχιτεκτονική και τις τέχνες έως τη λογοτεχνική θεωρία, τη φιλοσοφία και τις κοινωνικές επιστήμες;
- ▣ Η ιστορική συνείδηση μιας νέας ανθρωπολογικής συνθήκης που οδηγεί τόσο την ιδέα του ανθρώπου όσο και αυτή της Ιστορίας σε μια κρίση, σε ένα πέρας, σε ένα αδιέξοδο, δεδομένου ότι το νόημα κατακερματίζεται και σχετικοποιείται;
- ▣ Ή -πολύ περισσότερο- το απελευθερωτικό αίτημα της εξόδου από την «κόλαση της Ιστορίας»;

Ernst Breisach

- ▣ Ο **Breisach** διαπιστώνει ότι ορισμένες από τις εκδοχές του σύγχρονου μεταμοντερνισμού, υπό την έννοια μιας ιδιαίτερης διασύνδεσης του παρόντος με το παρελθόν και το μέλλον, προεξαγγέλλονται κατά κάποιο τρόπο ήδη από τον 19ο αιώνα.

- ▣ Από τη δική του πλευρά ο **Mark Lilla** μάλλον άδικα και γενικευτικά ορίζει τον ακαδημαϊκό μεταμοντερνισμό ως ένα «αλλόκοτο περιβάλλον» και ειδικότερα σαν «μια χαλαρά δομημένη συνομάδωση νεοεμφανισθέντων πεδίων» και ετερογενών προσεγγίσεων, τα οποία διαπερνώνται από τον συγκρητισμό, το ειδοποιό γνώρισμα του μεταμοντερνισμού.

- ▣ Το δεύτερο σημαντικότερο γνώρισμα του μεταμοντερνισμού, αν εξαιρεθεί η θεωρητική πολυμέρεια και ασάφεια, είναι, όπως υποστηρίζει ο **Lilla**, ο κοινός αλλά και ρευστός, παράλληλα, χειραφετητικός προσανατολισμός.

Ernst Breisach

Ο **Breisach** διατυπώνει την άποψη ότι έχουν σχηματιστεί ιστορικά, ήδη από τον 19ο αιώνα, δυο τάσεις αναφορικά με την σύλληψη των τριών χρονικών βαθμίδων στο πλαίσιο του μεταμοντερνισμού:

Ernst Breisach

Η **πρώτη** προσεγγίζει το παρελθόν αρνητικά ή σαν αναγκαίο εξελικτικό στάδιο, ενώ, στον αντίθετο πόλο, τη μετανεωτερικότητα οπτιμιστικά και ουτοπικά, ως την υπέρτατη περίοδο ειρήνης, ως τον θρίαμβο της συνέχειας και της σταθερότητας, ως μια διαρκή προέκταση του παρόντος στο μέλλον, ως μια πραγματωμένη πρόοδο που επιδέχεται ελάχιστες μόνο ιστορικές μεταβολές και τροποποιήσεις-προσαρμογές, καθιστώντας την ίδια την Ιστορία και τη σύγκρουση άχρηστη, ενώ αντίθετα καθιστά πραγματικότητα την ελευθερία, την υπέρβαση των αναγκών, τη ρουτίνα, την ενατένιση και τον στοχασμό, ανακόπτοντας όμως την ιστορική δημιουργικότητα

Ernst Breisach

Η δεύτερη προσεγγίζει τη μετανεωτερικότητα ως ένα νέο καθεστώς ιστορικότητας, ως μια διαρκή, χαοτική και ολοκληρωτική ροή χωρίς πέρας και σκοπό (endless stage of total flux) και χωρίς μεταφυσικούς καταναγκασμούς, ως ένα κόσμο αστάθειας, πολυπλοκότητας, ευθραυστότητας, ετερογένειας, ενδεχομενικότητας, αβεβαιότητας, έλλειψης αναφορικότητας και μεταμόρφωσης, ως επικράτηση της διαφοράς και της μεταβολής επί της ταυτότητας και της συνέχειας (Derrida).

Ernst Breisach

- ▣ Πολλοί επικριτές του μεταμοντερνισμού υποστηρίζουν, όπως επισημαίνει ο **Breisach**, ότι πρόκειται για μια κοσμοθεώρηση, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «ελευθεριακός πεσσιμισμός».
- ▣ Μια κοσμοθεώρηση, η οποία, ενώ, σε επίπεδο αξιωματικών παραδοχών, αντιμάχεται τη μεταφυσική, τελικά την εγκαθιδρύει εκ νέου με την αντιστροφή του ισχυρού πόλου, υποκαθιστώντας δηλαδή την ταυτότητα και την παρουσία με την ετερότητα και τη διαφορά. Βλέπε συγκριτικά το κεφάλαιο για τον **Derrida** στο βιβλίο του **Mark Lilla**, *Η σαγήνη των Συρακουσών. Διανοούμενοι στην πολιτική*.

Ernst Breisach

- ▣ Η γλώσσα, και κατ' επέκταση το κείμενο, δεν νοείται πλέον ως ουδέτερο και διαφανές μέσο, ως ο κρυστάλλινος ενδιάμεσος ανάμεσα στη συνείδηση και τον κόσμο, που αποτυπώνει πιστά την εξωτερική πραγματικότητα, αλλά ως αυτοτελές και εγγενώς πολύσημο σύστημα σημείων που μόνο η αλληλεπίδρασή τους παράγει το νόημα, όπως επίσης ως οιονεί δημιουργός της ίδιας της πραγματικότητας.

Ernst Breisach

Γενάρχες αυτής της νεφελωματικής τάσης θεωρούνται, σύμφωνα με τη γενεαλογική ιχνηλασία που επιχειρεί ο Breisach

- ▣ α) Ο αμερικανός ιστορικός **Carl L. Becker**, ο οποίος ήδη από το 1910 είχε τονίσει ότι τα ιστορικά γεγονότα είναι κατασκευές, έως ότου ανέκρουσε πρύμνα λόγω της δυναμικής εμφάνισης του φασισμού στην Ευρώπη, κατανοώντας προδρομικά τον κίνδυνο του σχετικιστικού κλονισμού των κανονιστικών αξιών

Ernst Breisach

- ▣ β) Οι μετα-στρουκτουραλιστές αριστερίζοντες εκφραστές της σημειωτικής, της αποδόμησης, της νοηματικής ρευστότητας και της γνωστικής αβεβαιότητας **Roland Barthes, Jean-François Lyotard, Michel Foucault, Jacques Derrida**, οι οποίοι αποκαθήλωσαν τον μαρξισμό, τον υπαρξισμό και τη δομική ανθρωπολογία, χωρίς να περιθωριοποιείται ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι εκπρόσωποι της γερμανικής, γαλλικής, βρετανικής και ιταλικής φιλοσοφικής ερμηνευτικής (**Nietzsche, Dilthey, Bergson, Collingwood, Croce, Heidegger, Gadamer**).

Ernst Breisach

- ▣ Ρόλο έπαιξε επίσης η πολεμική των γάλλων Νέων Φιλοσόφων εναντίον των «μεγάλων αυταρχικών δασκάλων», του Πλάτωνα, του Μαρξ, του Στάλιν και του Μάο, που δημιούργησαν τυραννικές ιδεολογίες, ενώ για τη συγκρότηση αυτής της τάσης είχε κάποια σημασία και η αποσκίρτηση και ριζική μεταστροφή ορισμένων διανοουμένων από τις τάξεις της Αριστεράς, όπως οι **Hendrik de Man** και **Bertrand de Jouvenel**, λόγω της ριζικής απογοήτευσης που τους προξένησε η κυριαρχία του σταλινισμού.

Ernst Breisach

- ▣ Μνεία πρέπει να γίνει και στους φιλοσόφους που αμφισβήτησαν τον νεοθετικισμό και την αμερικανική κλειομετρική και έθεσαν στο στόχαστρο το παραγωγικό εξηγητικό μοντέλο του **Carl Hempel** διατυπώνοντας τον ισχυρισμό ότι η ιστορική αφήγηση συγκροτεί αφ' εαυτής εξηγητικά σχήματα λόγω της χρονολογικής και αιτιώδους αλληλουχίας που δημιουργεί.

Ernst Breisach

- ▣ Κυριότερος εκφραστής αυτού του ισχυρισμού υπήρξε ο αφηγηματολόγος **Louis Mink**.
- ▣ Ειδικά στον αμερικανικό και τον αγγλοσαξονικό γενικότερα ακαδημαϊκό χώρο η τάση αυτή εκφράστηκε με τα πρωτοποριακά έργα των **Ihab Hassan, Hayden White** και **Charles Jencks**.

Ernst Breisach

Το νήμα της σκέψης του ερωτοτροπούντος περιστασιακά και με τον μαρξισμό White, ο οποίος στις αρχικές του προσεγγίσεις ταύτιζε ιστοριογραφία και μυθοπλασία, χρησιμοποιώντας για την πρώτη τον όρο *fictional* (μυθοπλαστική), ενώ στις μεταγενέστερες προτιμούσε τον όρο *literary* (λογοτεχνική), παρέλαβαν στη συνέχεια οι **Frank Ankersmit**, **Hans Kellner**, **Keith Jenkins**, **Alun Manslow**, **Robert Berkhofer** και **Elizabeth Deeds Ermarth**.

Ernst Breisach

- ▣ Βεβαίως, η μεταμοντέρνα ανάλυση συναιρεί ιστορική έρευνα και γραφή σαν να πρόκειται για *αλληλένδετες και σχεδόν ταυτόσημες νοητικές διεργασίες*, δεδομένου ότι ήδη στην φάση της έρευνας και της τεκμηρίωσης δημιουργείται η ψευδαίσθηση της αλήθειας.
- ▣ Εύλογα ο ιστοριογραφικός μεταμοντερνισμός επέδρασε αποφασιστικά στη νέα διανοητική ιστορία, ενώ η επίδρασή του στην οικονομική και την κοινωνική ιστορία ήταν κατά πολύ μικρότερη, όπως υπογραμμίζει ο **Breisach**.

Ernst Breisach

Οι δεσπόζουσες ιδέες του μεταστρουκτουραλιστικού μεταμοντερνισμού από το 1980 αντιπαρατάχθηκαν στην κοινωνική ιστορία και υπέστησαν, όπως διαπιστώνει ο Breisach, την επίδραση των ιδεών της ανθρωπολογικής και της πολιτισμικής στροφής.

Ernst Breisach

Ειδικότερα υπέστησαν την ισχυρή επιρροή της σκέψης του **Clifford Geertz** στα ακόλουθα ζητήματα

- ▣ α) Στη θεώρηση της κουλτούρας ως κατασκευής, ως σχεδόν αυτόνομου συστήματος, ως αινιγματικού σημειωτικού κώδικα, ως κειμένου και ως αποκρυστάλλωσης μιας συλλογικής μοναδικότητας.

Ernst Breisach

- ▣ β) Στον ενστερνισμό της πυκνής περιγραφής (όρος του *Gilbert Ryle*).
- ▣ γ) Στην έμφαση στην ερμηνεία συμβόλων και τελετουργιών για την ανάδειξη του κοινού νοηματικού ιστού μιας κοινωνίας, δηλαδή των εννοιολογικών δομών, που συνέχουν μια κουλτούρα και εξηγούν τη δράση και τη συμπεριφορά των ανθρώπων.
- ▣ δ) Στην κομβική σημασία που δίνεται στην έννοια της ταυτότητας.

Ernst Breisach

Από την όσμωση ιστοριογραφικού μεταμοντερνισμού και ειδικότερα της γλωσσικής στροφής με την ανθρωπολογική και πολιτισμική στροφή προέκυψαν, όπως επισημαίνει ο **Breisach**

- ▣ α) Η ιστορία της καθημερινής ζωής (Alltagsgeschichte), στην οποία η έμφαση δίνεται στο βίωμα των ανώνυμων.

Ernst Breisach

- ▣ β) Η μικροϊστορία, που εστιάζει στην ασύμμετρη, αλλά ταυτόχρονα και αμφίδρομη σχέση υψηλής/κυρίαρχης και λαϊκής κουλτούρας, καθώς και στην αντίληψη του ιδιόμορφου ως πρίσματος για την ανασυγκρότηση του συλλογικού
- ▣ γ) Ο νέος ιστορικισμός (με ηγετική μορφή τον Stephen Greenblatt), ο οποίος στρέφει το ενδιαφέρον του στη συγκειμενοποίηση των λογοτεχνικών έργων -κυρίως της προνεωτερικής και της πρώιμης νεωτερικής περιόδου- και στην αλληλεπίδρασή τους με το ιστορικό και το πολιτισμικό τους πλαίσιο.

Ernst Breisach

Δύο είναι τα βασικά προβλήματα που δεν έχει κατορθώσει να λύσει, όπως παρατηρεί ο **Breisach**, η νέα πολιτισμική ιστορία:

- ▣ α) Η σχέση του πολιτισμικού παράγοντα με τις υλικές δομές.
- ▣ β) Η ιστορική μεταλλαγή και τα αίτιά της.

Ernst Breisach

Οι κύριες ιδέες του γλωσσοκεντρικού ιστοριογραφικού μεταμοντερνισμού είναι, όπως πιστεύει, οι ακόλουθες:

Ernst Breisach

- ▣ 1) Η αμφισβήτηση του έλλογου καρτεσιανού γνωστικού υποκειμένου που θα μπορούσε να εγκλωβίσει την πραγματικότητα της φύσης και της συνείδησης παράγοντας αντικειμενική γνώση, όπως επίσης η αμφισβήτηση της μοναδικότητας και της οικουμενικότητας της αλήθειας: και επειδή αυτή είναι σχετική και επειδή η επίκλησή της νομιμοποιεί/φυσικοποιεί εδραιωμένες ή υπό διαμόρφωση ευρισκόμενες σχέσεις εξουσίας.

Ernst Breisach

- ▣ Η διαρκής ανακατασκευή της πραγματικότητας και η χαοτική πολλαπλότητα της ερμηνείας διευρύνουν σημαντικά, κατά τον White, τα όρια της ανθρώπινης ελευθερίας και δημιουργικότητας, ενώ καθιστούν δυνατή και την παγκόσμια χειραφέτηση (υπαρξιακός ανθρωπισμός/existential humanism), εφόσον πλέον δεν υφίστανται αποκλειστικές και κανονιστικές αλήθειες που επιβάλλονται αυταρχικά.

Ernst Breisach

- ▣ Αντίθετα, όπως διαπιστώνει ο **Breisach**, στην περίπτωση του **Frank Ankersmit**, το πολιτικό πρόγραμμα και η απελευθερωτική διάσταση της προσέγγισης του **White** υποχωρεί μπροστά σε μια σχεδόν αισθητική-ηδονοθηρική θεώρηση της διαδικασίας παραγωγής νοήματος, αφού οι ιστορικοί οφείλουν να ασχολούνται μόνο με τις διεργασίες μέσω των οποίων αναπλάθονται οι μνήμες και δημιουργούνται ιστορικά αφηγήματα.

Ernst Breisach

- ▣ 2) Η απόρριψη κάθε είδους μετα-αφήγησης (meta-narrative) που λειτουργεί ως μαζική φενάκη.
- ▣ Και ειδικότερα του κυρίαρχου, του ταυτοτικού, του ενιαίου, του συμπαγούς, της λεγόμενης «μεταφυσικής της παρουσίας», της βιολογικής μεταφοράς και του οργανικισμού, του Διαφωτισμού, της ιστορικής τελεολογίας, του προοδοκεντρισμού, του λογοκεντρισμού, του μαρξισμού, του ευρωκεντρισμού, του δυτικοκεντρισμού.
- ▣ Και, στον αντίποδα, η ανάδειξη του έκκεντρου, του διαφορετικού, του αποκλεισμένου, του περιθωριακού, του αποσιωπημένου και του καταπιεσμένου, αυτού που ο **Derrida** περιγράφει με τον όρο «απουσία».

Ernst Breisach

- ▣ 3) Η σύλληψη της σχέσης παρόντος-παρελθόντος όχι με όρους ιστορικής συνέχειας, άρα σταθερότητας και «ρυθμισμένης διαδοχής», αλλά αποκλειστικά και μόνο μεταβολής και ρήξης.
- ▣ Στο πλαίσιο αυτό, το παρελθόν νοείται εξ ορισμού ως ετερότητα για το εκάστοτε παρόν, σαν μια «ξένη χώρα».

Ernst Breisach

- ▣ 4) Η καταστατική λειτουργία της γλώσσας, η άρνηση της προσέγγισής της ως κατόπτρου της πραγματικότητας ή της συνείδησης και η προτεραιότητα της ρητορικής, ποιητικής και μυθοπλαστικής της διάστασης σε σχέση με την αναφορική/τεκμηριωτική/αναπαραστατική.

Ernst Breisach

- ▣ Γεγονός που σημαίνει ότι η ιστορική αφήγηση κατασκευάζει την ιστορική πραγματικότητα και όχι το αντίθετο, ενώ, ταυτόχρονα, αποκτάται η επίγνωση ότι είναι αδύνατη η «συγχώνευση οριζόντων» και η ιστορική ενσυναίσθηση λόγω ακριβώς της ριζικής ετερότητας του παρελθόντος σε σχέση με το παρόν, αλλά και της παρεμβολής πολλαπλών γλωσσικών φίλτρων που εκ των πραγμάτων καθιστούν αδύνατη την φαντασιακή ταύτιση ή τη λογική κατανόηση.

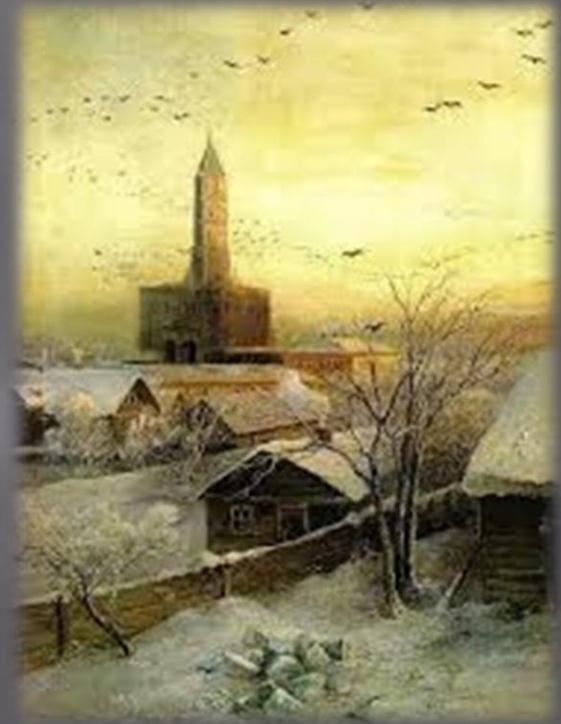
Ernst Breisach

- ▣ Τα προαναφερθέντα ενσαρκώνονται στην εμβληματική διατύπωση του Derrida: «δεν υπάρχει τίποτε εκτός/πέραν του κειμένου» (there is nothing outside of the text).

Ernst Breisach

- ▣ Στο κείμενο δηλαδή ενσωματώνεται τόσο αυτό που λέγεται (παρουσία) όσο και αυτό που αποσιωπάται συνειδητά ή ασύνειδα (διαφορά/απουσία).

Ernst Breisach

- ▣ Τα πάντα, επομένως, είναι λεκτικές πρακτικές, λόγοι, ασταθή και ρευστά δίκτυα σημασιολογικών, συνεχείς διολισθήσεις εννοιών, πολυδαίδαλες ροές νοημάτων.
- ▣ Δεν υπάρχει «υπερβατικό σημασιολογικό» (transcendental signified).
- ▣ Δεν δημιουργεί η ύπαρξη το νόημα, αλλά αντιθέτως το εγγενώς πολλαπλό νόημα την ύπαρξη.

Ernst Breisach

- ▣ Παρεμφερείς απόψεις για την κεντρικότητα της γλώσσας και της αφήγησης ως ανθρωπολογικής σταθεράς και για τη συνύφανση αφηγηματικής πλοκής και χρονικής εμπειρίας και συνείδησης διατύπωσαν και οι μη μεταμοντέρνοι **Paul Ricoeur** και **Paul Veyne**, οι οποίοι ωστόσο απέρριψαν κάθε ιδέα ταύτισης μεταξύ ιστορικής και μυθοπλαστικής αφήγησης, παρά την κοινή τους καταγωγική αναφορά.

Ernst Breisach

- ▣ Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μετριοπαθής προσέγγιση του **Hans-Georg Gadamer**, μαθητή του **Martin Heidegger**, ο οποίος, ενώ αναγνωρίζει ότι εξ ορισμού το ιστορικό βίωμα και η ιστορική σκέψη είναι αξεχώριστα συνυφασμένα με τη γλώσσα, τον ουσιαστικό αυτό σύνδεσμο του ανθρώπου με τον κόσμο του **Dasein**, εντούτοις έρχεται σε αντίθεση με κάθε ακραία σχετικιστική προσέγγιση της λειτουργίας της γλώσσας τύπου **Derrida**.

Ernst Breisach

- ▣ Από την άλλη πλευρά, οι υπέρμαχοι της ριζικής ερμηνευτικής ακολουθώντας τις πρώτες ιδέες του **Heidegger** περί της ξενότητας του ανθρώπου στον κόσμο και της υπαρξιακής του αγωνίας για τη συγκρότηση νοήματος, αρνούνται το επικοινωνιακό δεκανίκι της παράδοσης και αντιμετωπίζουν την παραγωγή νοήματος ως πρακτική επιβίωσης, ως διαρκή μοναχική αναμέτρηση -σε πείσμα κάθε νοσταλγίας- με ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον που το χαρακτηρίζει η έλλειψη συναίνεσης και ο κατακερματισμός.

Ernst Breisach

- ▣ 5) Στην ιστορική έρευνα και αφήγηση το υποκείμενο που γνωρίζει, ο ιστορικός, δεν μπορεί να αποσπαστεί ριζικά από το αντικείμενο που επιχειρεί να γνωρίσει, το παρελθόν, όπως διατεινόταν ότι απαιτείται και πίστευε ότι κατορθώνεται ο θετικιστικός εμπειρισμός.

Ernst Breisach

- ▣ Μιλώντας μεταφορικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάτι τέτοιο σημαίνει, αντίθετα με ό,τι διακηρύσσει ένας ήρωας του **Thomas Bernhard**, πως είναι αδύνατη η διάκριση μεταξύ «παραδειγμάτων από τη φύση την ίδια» και «παραδειγμάτων από γραπτά για τη φύση».
- ▣ Κατά συνέπεια, κάθε ιστορική αφήγηση είναι παράγωγο της ατομικής συγκρότησης (επιστημολογικές παραδοχές, ιστοριογραφική παράδοση), της εποχής, του ιδεολογικού και πολιτισμικού πλαισίου και βεβαίως της ιδιαιτερότητας του ιστορικού.

Ernst Breisach

Σύμφωνα με τον **White**, η ατομική ιδιαιτερότητα του ιστορικού συναντιέται με ανιστορικές, μη μεταβαλλόμενες, βαθιές αφηγηματικές δομές και αντανακλάται

- ▣ α) Στους **ρητορικούς τρόπους** που επιλέγει και καθένας από τους οποίους παράγει μια συγκεκριμένη ρητορική τονικότητα (μεταφορά, μετωνυμία, συνεκδοχή, ειρωνεία).

Ernst Breisach

- ▣ β) Στις διαθέσιμες πλοκές (ρομαντική, τραγική, κωμική, σατιρική).
- ▣ γ) Στο **είδος της επιχειρηματολογίας** (μορφική ή παράθεσης αυτοτελών στοιχείων, οργανικιστική ή ένταξης του μέρους στο όλον, μηχανιστική ή δόμησης σχέσης μέρους προς μέρος, συγκειμενοποιητική ή συγκρότησης ενός ολόκληρου δικτύου σχέσεων).

Ernst Breisach

- ▣ δ) στην **ιδεολογία** που συμμαρρίζεται ο ιστορικός (αναρχισμός, δηλαδή έμφαση στην ιστορική μεταβολή χωρίς όρια, ριζοσπαστισμός, δηλαδή έμφαση στις αιφνίδιες και ριζικές αλλαγές, συντηρητισμός, δηλαδή πρόσδεση στο παρελθόν και αποδοχή μόνο αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, και φιλελευθερισμός, δηλαδή έμφαση σε προγραμματικές αλλαγές στη βάση αξιωματικών παραδοχών, όπως επίσης διαρκής προσαρμογή στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον)

Ernst Breisach

- ▣ 6) Η αφήγηση γίνεται πάλι ο άξονας του ιστορικού λόγου, οπότε αυτός κατ' ανάγκην εξετάζεται και από την οπτική γωνία της αφηγηματολογίας, με συνέπεια να αναδεικνύεται η καταστατική κειμενικότητα της ιστοριογραφίας, αφού και οι πρωτογενείς πηγές της έρευνάς της είναι εγγενώς πολυφωνικές ρητορικές/αφηγηματικές κατασκευές, οι οποίες στην πορεία του χρόνου ανασηματοδοτούνται και αναπλασιώνονται από την ένταξή τους στον λόγο άλλων ιστορικών που έχουν προηγηθεί στη διαδικασία διερεύνησής τους δημιουργώντας μη διαφανείς αστερισμούς νοημάτων.

Ernst Breisach

- ▣ 7) Ο ιστορικός του παρόντος συμμετέχει εκ των πραγμάτων σε ένα διπλό παιχνίδι:
- ▣ α) προβάλλει το παρόν του κατ' ανάγκην στο παρελθόν και
- ▣ β) δημιουργεί μηχανισμούς άσκησης πειθούς και αστερισμούς νοημάτων, άρα εμπλέκεται εκ των πραγμάτων στο ζεύγμα «λόγος-εξουσία/ ισχύς-γνώση», διαμορφώνοντας καθεστώτα αληθοφάνειας μέσω των αφηγηματικών πλοκών και των νοηματοδοτικών πρακτικών που επιλέγει.

Ernst Breisach

- ▣ Στην ουσία, ο ιστορικός κατασκευάζει, κατά κάποιο τρόπο, το παρελθόν και η ιστορική ερμηνεία ταυτίζεται με την ιστορική αφήγηση, ενώ η νοηματοδότηση, δηλαδή η φόρτιση του παρελθόντος με νόημα και σημασία, υποκαθιστά την αναπαράσταση.

Ernst Breisach

- ▣ 8) Επομένως, κατά τους Barthes και White και σύμφωνα πάντοτε με την ανάλυση του Breisach, τα γεγονότα έχουν μόνο γλωσσική και όχι οντολογική-πραγματολογική φύση, οπότε δεν έχει πλέον νόημα και η τεχνητή διάκριση μεταξύ πρωτογενών και δευτερογενών πηγών και πολύ περισσότερο η εμμονή των ιστορικών στην αναφορική λειτουργία ενός σημαίνοντος (ιστορική γραφή) προς ένα μόνο σημαινόμενο (πραγματικό παρελθόν).

Ernst Breisach

- ▣ Άρα κλονίζεται εκ των πραγμάτων η πεποίθηση ότι είναι δυνατή η σύμπτωση, αν όχι η ταύτιση, μεταξύ ιστορικού παρελθόντος (το παρελθόν ως επιστημονική ανακατασκευή) και πραγματικού παρελθόντος.

Ernst Breisach

- ▣ Και ο **Ankersmit** οδηγείται σε ανάλογα συμπεράσματα επιχειρώντας τη διάκριση μεταξύ
 - ▣ α) περιγραφικών/αναφορικών ισχυρισμών που μπορούν να επαληθευτούν (π.χ. «ο Στάλιν απεβίωσε στις 5 Μαρτίου 1953 στη Μόσχα»)
 - ▣ β) σύνθετων γλωσσικών οντοτήτων και ιστορικών αναπαραστάσεων ή αλλιώς «καθοδηγητικών μεταφορών» (guiding metaphors), από τις οποίες κατακλύζεται η ιστορική γλώσσα.

Ernst Breisach

- ▣ 9) Διαμορφώνεται έτσι, όπως φοβάται ο Breisach, μια κατάσταση ριζικής ερμηνευτικής πολλαπλότητας που διολισθαίνει όχι μόνο προς τη γνωστική αβεβαιότητα, αλλά και προς τον ηθικό σχετικισμό, εάν μάλιστα δεν καταλήγει στην ίδια την κατάλυση κάθε είδους δεσμευτικού νοήματος, στον μηδενισμό και τον κυνισμό, παρά τις αντίθετες αξιακές προκείμενες των μεταμοντερνιστών.

Ernst Breisach

- ▣ Κεντρικό ρόλο στον αυτοπροσδιορισμό του μεταμοντερνισμού διαδραμάτισαν, κατά τον **Breisach**, η αποδόμηση του Διαφωτισμού (χωρίς ωστόσο να αναδεικνύονται οι πολλαπλές και ετερογενείς του συνιστώσες) και η πολεμική εναντίον του τελεολογικού προοδοκεντρισμού και του εργαλειακού ορθολογισμού, με κυριότερο ιστορικό πλαίσιο αναφοράς την τραυματική εμπειρία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Ernst Breisach

- ▣ Όμως, αξίζει να αναφερθεί ότι ο όρος «μεταμοντερνισμός» χρησιμοποιήθηκε με παρεμφερή τρόπο για πρώτη φορά το 1939 και αργότερα το 1954 από τον **Arnold Toynbee**, συγκεκριμένα με τη σημασία μιας περιόδου στασιμότητας όπου κυριαρχεί η παρακμή, η ομφαλοσκόπηση, ο σχετικισμός και η ανομία, στην οποία φθάνει κυκλικά ένας πολιτισμός όταν έχει ήδη πραγματώσει το ανώτατο στάδιο εξέλιξής του.

Ernst Breisach

- ▣ Οι ιστορικοί, κυρίως οι εμπειριστές, άργησαν, κατά τη γνώμη του **Breisach**, να αντιδράσουν στις επιθέσεις του μεταμοντερνισμού διότι ενεργούσαν και σκέφτονταν με επιστημολογική αφέλεια και μεθοδολογική αυταρέσκεια, βασίζονταν σε ισχυρές γνωσιολογικές παραδοχές, επέμεναν στην αυτονομία της γνωστικής πειθαρχίας την οποία υπηρετούσαν και αυτό-προστατεύονταν περιβαλλόμενοι με το ιδεώδες της αξιακής ουδετερότητας και την ιδιάζουσα αντιπάθεια στον θεωρητικό στοχασμό, τη μυθοπλασία και την αφαίρεση.

Η προσέγγιση του Chris Lorenz

Chris Lorenz

Ο **Chris Lorenz** προβάλλει τρεις βασικές ιδέες. Αυτές επέχουν ρόλο αξιωματικών παραδοχών στον επιστημολογικό προβληματισμό που αναπτύσσει για την κατάσταση της σύγχρονης ιστοριογραφίας

- ▣ 1) Η ιστορική γραφή προϋποθέτει εξ ορισμού την υπέρβαση των ορίων της ιστορίας και τη διασταύρωση της ιστορικής επιστήμης με άλλες γνωστικές πειθαρχίες, π.χ. με τη φιλοσοφία, τη γλωσσολογία, την πολιτισμική θεωρία, τη λογοτεχνική θεωρία, την κοινωνιολογία και την πολιτική επιστήμη.

Chris Lorenz

- ▣ 2) Η ιστορική ανάλυση συχνά έχει επαναστατικό ή διαλεκτικό χαρακτήρα ή και χαρακτήρα αντιστροφής και υπέρβασης μίας αρχικής θέσης, π.χ. ο **Marx** αντιστρέφει τη φιλοσοφία της Ιστορίας του **Hegel** ή τα *Annales* αναστρέφουν τη γεγονοτολογική ιστορία ή ο **Carlo Ginzburg** αμφισβητεί τη δομική μακρο-ιστορία μέσω της μικροϊστορίας.

Chris Lorenz

- ▣ 3) Η ουσία της συζήτησης αναδύεται από τις ίδιες τις επιστημολογικές, μεθοδολογικές και ιδεολογικές - αξιολογικές διαμάχες των ιστορικών.

Chris Lorenz

- ▣ Διαμορφώνεται, κατ' αυτόν τον τρόπο, στην ιστοριογραφία ένα πεδίο «εμπειρικής επιστημολογικής διερεύνησης», προϋπόθεση της οποίας αποτελεί η εξιχνίαση των εσωτερικών διενέξεων που αφορούν την υπεράσπιση ή την αμφισβήτηση του κανόνα ή η προσπάθεια ανατροπής εδραιωμένων ιεραρχιών, δεδομένου ότι η ίδια η εξέλιξη της ιστοριογραφίας έχει εγγενώς συγκρουσιακό χαρακτήρα.

Chris Lorenz

- ▣ Η θεωρία της ιστορίας δεν περιορίζεται στα επιστημολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα που αφορούν την ιστορική γνώση, αλλά, όπως έχουν δείξει ο **Jörn Rüsen** και ο **Hayden White**, εξακτινώνεται και σε αυτό που ονομάζουμε «πρακτικό παρελθόν» στο οποίο εμπλέκονται ζητήματα ιδεολογικής, πολιτικής και ηθικής φύσεως, δηλαδή το ίδιο το παρόν και οι τρόποι εγκόλπωσης σε αυτό όψεων του παρελθόντος.

Chris Lorenz

- ▣ Δηλαδή ο ιστορικός δεν μπορεί να είναι ένας αξιολογικά ουδέτερος παρατηρητής, αλλά συμμετέχει στην παραγωγή νοήματος και στις διαμάχες γι' αυτό.
- ▣ Ωστόσο, η παραδοσιακή επαγγελματική ηθική οδηγεί συχνά τους ιστορικούς σε μία κατάσταση «εσωτερικής καταπίεσης» και περιοριστικού αυτοελέγχου αναφορικά με τον στοχασμό του Πολιτικού.
- ▣ Τους κάνει να φορούν ένα μανδύα αξιολογικής ουδετερότητας, άρα «κρυστάλλινης» απολιτικότητας

Chris Lorenz

- ▣ Εντούτοις, κατά την εκτίμηση του Lorenz, δεν μπορεί να υπάρξει ιστοριογραφικό έργο στο οποίο να μη συνυφαίνεται μία αίσθηση στράτευσης «στον καιρό και τον τόπο του».

Chris Lorenz

- ▣ Για τον λόγο αυτό ο Lorenz χρησιμοποιεί το αναλυτικό εργαλείο της «ιστορικής ταυτότητας» (historical identity) για να διερευνήσει ακριβώς τις αναστοχαστικές διαστάσεις της ιστοριογραφικής πρακτικής («κάνω ιστορία»), η επίγνωση των οποίων, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τόσο το ιστορικό όσο και το πρακτικό παρελθόν συμφύρονται στη συνείδηση του ιστορικού.

Chris Lorenz

Ο Lorenz αυτοπροσδιορίζεται ως μετα-θεμελιωτιστής στον βαθμό που δεν πιστεύει στη ριζική καταστασιακή διάκριση μεταξύ εμπειρικού γεγονότος και θεωρίας ή αξίας, χωρίς ωστόσο η πεποίθηση αυτή να σημαίνει ότι η προαναφερθείσα διάκριση δεν πρέπει να γίνεται.

Chris Lorenz

- ▣ Ο Lorenz είναι επιστημολογικά εκλεκτικιστής.
- ▣ Συγκεκριμένα, αρδεύει τόσο από την παράδοση του μεταμοντέρνου σχετικισμού όσο και από την κριτική που ασκείται σε αυτόν.
- ▣ Επομένως, κινείται σε ένα επιστημολογικό μεταίχμιο αμφισβητώντας τόσο τον εμπειριστικό αντικειμενισμό όσο και τον ριζικό σχετικισμό

Chris Lorenz

- ▣ Αντίθετα με τους επιστημολογικούς συρμούς της μετανεωτερικότητας, έχει τη γνώμη ότι ο θετικισμός και ο εμπειρισμός ως ενιαία επιστημολογική παράδοση δεν είναι κάτι νεκρό στην ιστορική επιστήμη, αλλά αντίθετα ότι εξακολουθούν να είναι ζωντανοί και να διαχέονται σε πληθώρα ιδεών και στάσεων, παρά το πιστοποιητικό θανάτου που εξέδωσε γι' αυτούς η φιλοσοφία της επιστήμης στη διάρκεια της δεκαετίας του 1970.

Chris Lorenz

- ▣ Ο **Lorenz** αμφισβητεί την καταστατική διάκριση που επιχείρησε, όπως είδαμε προηγουμένως, ο **Frank Ankersmit** μεταξύ:
 - ▣ α) περιγραφικών - αναφορικών ισχυρισμών, στους οποίους πιστεύεται ότι δεν εμπεριέχεται ουδεμία αξιολογική φόρτιση.
 - ▣ β) μη περιγραφικών, μη αναφορικών και σύνθετων γλωσσικών οντοτήτων, εννοιολογικών κατασκευών ή και ιστορικών αναπαραστάσεων, στις οποίες εμφιλοχωρεί εξ ορισμού αξιακή φόρτιση και οι οποίες δεν έχουν γνωστικό περιεχόμενο ενσαρκώνοντας κατ' ουσίαν οπτικές γωνίες ή ερμηνευτικές προοπτικές

Chris Lorenz

- ▣ Οι τελευταίες, όπως υποστηρίζει ο **Ankersmit**, δεν εμπεριέχουν «αληθειακή αξία» (truth-value), αλλά υπάρχουν ως νοητικές εικόνες ή ιδεότυποι, ως διάσπαρτοι και αλληλοσυνδεδεμένοι κόμβοι σε περίπλοκα γλωσσικά δίκτυα και σε σύνθετες νοηματικές δομές.

Chris Lorenz

- ▣ Είναι προφανές ότι, κατά τον **Ankersmit**, πρωθιερέα του ιστοριογραφικού μεταμοντερνισμού, η επιστημονική ιστοριογραφία, τόσο στην θετικιστική / εμπειριστική της εκδοχή όσο και στη δομική/ολιστική, και παρά τις επιστημολογικές της διακηρύξεις και τις αξιώσεις αλήθειας που διατυπώνει, κυριαρχείται από ιστορικές αναπαραστάσεις και όχι από αναφορικούς και περιγραφικούς ισχυρισμούς.

Chris Lorenz

Κατά τη γνώμη μου, η διάκριση του **Ankersmit** βρίσκεται σε αντιστοιχία με τον διαχωρισμό των ιστορικών εννοιών

- ▣ α) σε **πρωτογενείς ιστορικές έννοιες** ή έννοιες περιεχομένου (substantive concepts), οι οποίες αφορούν αποκλειστικά το αναφορικό – γεγονοτολογικό επίπεδο της σχέσης μας με το παρελθόν.

Chris Lorenz

- ▣ β) σε έννοιες δευτέρου βαθμού ή δευτερογενείς ή διαδικαστικές ιστορικές έννοιες (second order, disciplinary, procedural concepts), οι οποίες παραπέμπουν στον ιστορικό χρόνο, τις αιτίες και τις συνέπειες, τη συνέχεια και τη μεταβολή, τις πηγές / μαρτυρίες, τις αναφορές, την ιστορική ενσυναίσθηση και την ιστορική σημασία, όπως επίσης στην ηθική διάσταση των ιστορικών ερμηνειών.

Chris Lorenz

- Είναι αυτονόητο ότι οι έννοιες αυτές αντανακλούν το επιστημολογικό, μεθοδολογικό και ιδεολογικό υπόβαθρο της ιστοριογραφικής προβληματικής, συγκροτώντας, ταυτόχρονα, τον νοηματικό σκελετό που καθιστά δυνατή την κατασκευή τόσο των ερμηνευτικών εγχειρημάτων όσο και των νοηματοδοτικών πρακτικών.

Chris Lorenz

- ▣ Στην πραγματικότητα, χωρίς τις διαδικαστικές ιστορικές έννοιες καθίσταται αδύνατη η ίδια η μετάβαση από το επίπεδο της χρονολογικής συμπαράθεσης συμβεβηκότων στην αναγκαία δόμηση αιτιακών αλληλουχιών και αφηγηματικών πρακτικών.

Chris Lorenz

- ▣ Αυτό σημαίνει, ωστόσο, ότι, σε αντίθεση με τη γενικευτική προσέγγιση του **Ankersmit**, η ίδια η ύπαρξη δευτερογενών ιστορικών εννοιών, όπως και η καθοριστική λειτουργία τους στην ιστορική αφήγηση και ερμηνεία, όχι μόνο δεν λειτουργεί σαν τροχοπέδη ως προς το αίτημα αλήθειας, αλλά όλως αντιθέτως εγκαθιδρύει τη συνθήκη εγκυρότητας και αξιοπιστίας, τους κανόνες και τα κριτήρια επιστημονικότητας.

Chris Lorenz

- ▣ Σύμφωνα με την επιχειρηματολογία του **Lorenz** και ειδικότερα σύμφωνα με τη δεύτερη αξιωματική του παραδοχή, ο **Ankersmit**, στην προκειμένη περίπτωση, αναπαράγει στον θεωρητικό του προβληματισμό, σχεδόν ασύνειδα, τον σκληρό πυρήνα της εμπειριστικής επιστημολογίας.
- ▣ Πρόκειται, όπως ισχυρίζεται ο **Lorenz**, για μια μορφή αφομοιωμένου αντίστροφου εμπειρισμού (inverted empiricism).

Chris Lorenz

- ▣ Η διαπίστωση του **Lorenz** συνηγορεί υπέρ του ισχυρισμού του ότι δεν υπάρχει ούτε αμιγής αναφορική λειτουργία της ιστορικής γλώσσας ούτε και μονοσήμαντη ιδεοτυπική, αφηρημένη και προβολική, δεδομένου ότι το ιστορικό νόημα συγκροτείται ως πλέγμα, ως δίκτυο συνυφασμένων νοηματικών κόμβων. Ισχύει δηλαδή ό, τι ο **Quine** προσδιόρισε ως «σημασιακό ολισμό» (semantic holism).

Chris Lorenz

- ▣ Κριτικός είναι ο Lorenz και έναντι του έτερου πρωθιερέα του ιστοριογραφικού μεταμοντερνισμού, του Hayden White.
- ▣ Αρνείται να δεχθεί, συγκεκριμένα, την άποψη του White ότι η επιλογή εκ μέρους των ιστορικών ορισμένων τρόπων αφηγηματικής πλοκής υπακούει μόνο σε αισθητικούς και ιδεολογικούς λόγους και ότι δεν έχει καμία αναφορική λειτουργία, παρά μόνο μυθοπλαστική.

Chris Lorenz

- ▣ Ο Lorenz συμμερίζεται, όπως αναφέρθηκε, μια εκλεκτικιστική, διαλεκτική προσέγγιση υπέρβασης και σύνθεσης των αντιθέσεων, όπως άλλωστε κάνουν και οι Allan Megill, Carlo Ginzburg και Anthony Crafton, επιχειρώντας να περιορίσει το στοιχείο της μυθοπλαστικής/αυθαίρετης/ μη αναφορικής λειτουργίας του ιστορικού λόγου. Επίσης, έχει κοινό προσανατολισμό με τους Mark Bevir, Aviezer Tucker και John Zammito.

Chris Lorenz

- ▣ Ο **Lorenz** δεν αντιδρά στον μεταμοντερνισμό σαν ευσεβιστής, εφόσον ούτως ή άλλως ενδιαφέρεται για την αφηγηματολογική διάσταση στην ανάλυση του ιστορικού λόγου.
- ▣ Παραδέχεται, παραδείγματος χάριν, ότι η **μεταφορική λειτουργία της γλώσσας** και η **μυθοπλασία** μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε ακραία ιστορικά γεγονότα ή τραυματικές εμπειρίες και, επομένως, έχουν τη δυνατότητα να γονιμοποιήσουν την ιστορική κουλτούρα και να διευρύνουν τους τρόπους αναπαράστασης του παρελθόντος.

Chris Lorenz

- ▣ Ο Lorenz κινείται στις γραμμές που χάραξαν οι Imre Lakatos και Thomas Kuhn.
- ▣ Αποδέχεται τη διάκριση μεταξύ παρατηρησιακών θεωριών (observational theories) και εξηγητικών θεωριών (explanatory theories).

Chris Lorenz

- ▣ Θεωρεί, ωστόσο, ότι δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε τη διάκριση αυτή ως ριζικά διπολική και αγεφύρωτη, αλλά ως μια λειτουργικού τύπου διάζευξη που επιτρέπει τις εκατέρωθεν διολισθήσεις και οσμώσεις.

Chris Lorenz

- ▣ Αυτό σημαίνει ότι η διάκριση μεταξύ τους είναι μάλλον ζήτημα βαθμού και έντασης και όχι ποιότητας και είδους.
- ▣ Τόσο οι πρώτες όσο και οι δεύτερες σχετίζονται με την πραγματικότητα.
- ▣ Επομένως, ευσταθεί και επιβεβαιώνεται η θεωρία του επιστημολογικού πλουραλισμού, σύμφωνα με τον οποίο δεν είναι αδύνατο να συνυπάρχουν αρκετές αξιόπιστες και «αληθείς» υπό όρους περιγραφές και θεωρίες της πραγματικότητας.

Chris Lorenz

- ▣ Αυτό δεν συνιστά διολίσθηση και εκτροπή προς τον ριζικό σχετικισμό και τον μηδενισμό, εφόσον όμως δεχθούμε ότι δεν είναι όλες οι περιγραφές και οι θεωρίες εξίσου έγκυρες και ταυτοχρόνως αληθείς.
- ▣ Αυτό είναι και το νόημα του «ενδογενούς ρεαλισμού» του **Putnam**, όπως επισημαίνει ο **Lorenz**.

Chris Lorenz

- ▣ Ο **Lorenz** αναγνωρίζει τον κοινό συμβατικό χαρακτήρα (conventional) τόσο των περιγραφών όσο και των θεωριών.
- ▣ Ακολουθώντας τον **Nelson Goodman**, συνηγορεί υπέρ ενός επιστημολογικού καθεστώτος «ισότιμης αντιμετώπισης» (equal treatment) τόσο των θεωριών όσο και των γεγονότων, το οποίο θεμελιώνεται στην ακόλουθη απόφαση: «Τα γεγονότα είναι μικρές θεωρίες και οι θεωρίες μεγάλα γεγονότα».

Chris Lorenz

- ▣ Η γλώσσα δεν μπορεί παρά να διαμεσολαβεί μεταξύ ιστορικής πραγματικότητας και ιστορικής αναπαράστασης, οπότε κάθε πίστη στην ακρίβεια της αποτύπωσης του παρελθόντος σε ένα ιστορικό κάτοπτρο θεωρείται μάταιη.
- ▣ Ταυτόχρονα, ωστόσο, ο διαμεσολαβητικός χαρακτήρας της γλώσσας δεν αναιρεί τη δυνατότητα σύλληψης της αλήθειας (στο μέτρο του δυνατού).

Chris Lorenz

- ▣ Δηλαδή δεν αποδομεί κάθε ιδέα αναφορικότητας υπό όρους ούτε όμως υφαρπάζει από τη θεωρία (γλώσσα/ έννοιες) κάθε στοιχείο γνωστικής λειτουργίας, δηλαδή ανταπόκρισης στον πραγματικό κόσμο, νοητικής του ανασυγκρότησης και ερμηνείας του.

Chris Lorenz

- ▣ Αυτό δεν σημαίνει ότι μπορούν όλες οι επιστήμες να ενταχθούν στο ίδιο ακριβώς επιστημολογικό καθεστώς: οι διαφορές μεταξύ ενός αφηγηματικού-ερμηνευτικού σχήματος και μιας μαθηματικοποιημένης εξήγησης παραμένουν μεγάλες, παρά τη δομική τους συνάφεια και την ενδοεπιστημονική τους λειτουργία.

Chris Lorenz

- ▣ Γενικότερα, ο Lorenz απορρίπτει τον ριζικό σχετικισμό που θεωρεί ότι το παρελθόν είναι μόνο μια αυθαίρετη «κατασκευή του παρόντος» και ότι η ιστοριογραφία δεν είναι παρά μια άλλη μορφή πολιτικής ή ιδεολογίας

Chris Lorenz

- ▣ Αν ο θετικιστικός εμπειρισμός στην ιστοριογραφία μπορεί να κωδικοποιηθεί ως το εγχείρημα ενός εξωτερικού, ουδέτερου και χρονικά απομακρυσμένου παρατηρητή, ο μεταμοντέρνος σχετικισμός κωδικοποιείται αντίστροφα ως η καθολική εμπλοκή ενός δρώντος, γεγονός που απολήγει στην ιδεολογική στράτευση ή στην προβολή του παρόντος στο παρελθόν.

Chris Lorenz

- ▣ Αν, στην πρώτη περίπτωση, δεσπόζει η έννοια του ιστορικού παρελθόντος που δήθεν αναπαριστά πιστά το πραγματικό παρελθόν, στη δεύτερη περίπτωση το προγραμματικά ιδεολογικοποιημένο πρακτικό παρελθόν, φορώντας το προσωπείο του ιστορικού παρελθόντος, αναιρεί την ίδια την έννοια του τελευταίου και μετατρέπει σε εξάρτημά του το πραγματικό παρελθόν.

Chris Lorenz

- ▣ Κατά συνέπεια, ιδιαίτερη σημασία έχει να περιγραφεί το πεδίο της εκάστοτε ιδιαίτερης συνάρθρωσης μεταξύ πραγματικού, ιστορικού και πρακτικού παρελθόντος, και στο σημείο αυτό είναι καθοριστική η συμβολή, όπως υπογραμμίζει ο Lorenz, των Pierre Bourdieu και Michel Foucault.

Chris Lorenz

- ▣ Συγκεκριμένα, το έργο τους μας βοηθά να κατανοήσουμε τα επιστημονικά και ιδεολογικά διακυβεύματα των ιστοριογραφικών εγχειρημάτων και κυρίως να εξιχνιάσουμε τα ζητήματα που σχετίζονται με τις «πολιτικές της μεθόδου», δηλαδή, γενικότερα, με τον καταμερισμό δυνάμεων μεταξύ αντίπαλων ομάδων και με τις εσωτερικές συγκρούσεις που διαπερνούν το πεδίο κάθε γνωστικής πειθαρχίας ή κάθε ακαδημαϊκής κοινότητας.

Επίλογος

Συνοψίζοντας και συγκρίνοντας τις προσεγγίσεις των **Breisach** και **Lorenz**, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αμφότερες μας βοηθούν να αποφύγουμε κάθε εκτροπή προς τον πειρασμό της επιστημολογικής αφέλειας, είτε αυτός περιστρέφεται γύρω από τον πόλο του ποικιλώνυμου ιστοριογραφικού νεοθετικισμού είτε γύρω από τον αντίθετο πόλο του ριζικού κονστρουκτιβισμού της ιστορικής ερμηνείας.

Με εξαιρετική πυκνότητα και διαύγεια περιγράφει αυτήν ακριβώς την επίγνωση μεσότητας και ισορροπίας, που προκύπτει από την προαναφερθείσα διπλή άρνηση, η **Μαρία Παπαθανασίου** όταν γράφει ότι έχουμε πλέον την επιστημονική δυνατότητα

«Να προσεγγίσουμε το πραγματικό μέσα από την αναπαράσταση χωρίς να ταυτίσουμε με αφέλεια την αναπαράσταση με το πραγματικό, και [ταυτόχρονα] να προσεγγίσουμε το παρελθόν μέσω της οπτικής του παρόντος χωρίς να ταυτίσουμε με αφέλεια την οπτική του παρόντος με το παρελθόν».